

การศึกษาอนุภาคในบทละครนอกเรื่องโมงป่า
เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย
A STUDY OF MOTIFS IN LAKHON NOK “MONG PHA”
TO FIND WAYS TO CREATE THAI DANCING

ศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด

SARIYA HONGYEESIBED

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอนุภาคที่ปรากฏในบทละครนอกเรื่องโมงป่า จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยที่มาจากอนุภาคในบทละครเรื่องโมงป่า ซึ่งเป็นการค้นหาอนุภาคที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งมหัศจรรย์ และสิ่งแปลกประหลาดพิสดารที่สอดแทรกอยู่ในบทละคร

จากการศึกษาพบว่า อนุภาคที่ปรากฏในบทละครเรื่องโมงป่า แบ่งออกเป็น 8 ลักษณะ ประกอบด้วย อนุภาคการแปลงกายของตัวละคร อนุภาคอาวุธและสิ่งของวิเศษ อนุภาคเทวดาผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม อนุภาคการเนรมิตสิ่งต่าง ๆ และร้ายมนตร์คาถา อนุภาคการฟื้นคืนชีพ อนุภาคตัวละคร อมนุษย์และสัตว์ และอนุภาคการกำเนิดของตัวละครที่ผิดปกติ อนุภาคเหล่านี้เป็นประเด็นที่สำคัญในการนำไปใช้ในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างแรงบันดาลใจโดยการหยิบยกประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับอนุภาคในบทละครเรื่องโมงป่า นำมาสร้างเป็นแนวความคิดหลักถ่ายทอดผ่านการแสดงนาฏศิลป์ไทยรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การแสดงรำและระบำ การแสดงละครไทยทั้งแบบดั้งเดิมและละครสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยแนวความคิดนี้สามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดงอื่น ๆ ประกอบด้วย บทละคร ลีลาทางนาฏศิลป์ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี อุปกรณ์ประกอบการแสดง และพื้นที่การแสดง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เกิดประโยชน์ในแวดวงวิชาการและสามารถนำไปต่อยอดในด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ไทย รวมถึงเป็นการสืบสานวรรณคดีที่เก่าแก่ของไทยให้เยาวชนรุ่นหลังได้รู้จักและตระหนักถึงคุณค่าของวรรณคดีไทย

คำสำคัญ : อนุภาค, โมงป่า, การสร้างสรรค์นาฏศิลป์

ABSTRACT

This study aims to investigate motifs appeared in Lakohn Nok “Mong Pha” and to identify ways to create Thai dancing which occurred from this drama. For this Lakohn Nok “Mong Pha”, it involved with searching for supernatural particles, wonders, and strange things that are inserted in this drama.

From the study, it was found that the motifs appeared in Lakohn Nok “Mong Pha” can be divided into 8 categories which were character transformation, weapons and magical items, the angel particles that help out, events or behaviors, particles to create things and incantations, resurrection particles, characters of humans and animals, and the atypical characterization of

characters. These motifs were important issues in applying to create Thai dance in various forms, starting from the inspiration by picking the interesting issues about these motifs in the drama "Mong Pha" to be the main concepts conveyed through various forms of Thai dance such as dancing performances in both traditional and modern Thai ways, dramas in accordance with the context of today's society. This style can lead to the creation of other performing elements, including drama, dance and style, costumes, musical instruments, props, and the exhibition area. This was an intention to create knowledge that was useful in academic circles and can be further used in the creation of Thai dance, including to carry on ancient Thai literature for future generations to know and recognize the value of Thai literature.

Keywords : Motifs, Mong Pha, ways to create Thai dancing

บทนำ

อนุภาคเป็นองค์ประกอบย่อยในนิทาน ซึ่งมักเป็นสิ่งที่แปลกและสะดุดตา ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า Motif ซึ่ง สติธ ทอมป์สัน อธิบายความหมายไว้ว่า “A motif is the smallest element in a tale having a power to persist” (Thompson, 1977, pp.415-416) อาจให้ความหมายเป็นภาษาไทยว่าหมายถึง องค์ประกอบเล็ก ๆ หรือองค์ประกอบย่อยในนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบทอดต่อ ๆ กันไป สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ตัวละคร วัตถุหรือสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม ในวรรณคดี วรรณกรรมและนิทานพื้นบ้านของไทย มักจะสอดแทรกอนุภาคที่พิสดาร แปลกประหลาด สิ่งมหัศจรรย์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ลงในบทละครเพื่อสร้างความสนุกสนาน ความบันเทิง และความน่าสนใจเข้าไปในบทประพันธ์ นับเป็นจุดเด่นที่ทำให้ผู้คนหันมาสนใจนิทาน จนทำให้เกิดการจดจำและถ่ายทอดสืบทอดกันไป

โม่งป่า เป็นบทละครที่พบหลักฐานว่าเป็นบทละครในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการเล่นเป็นละครไทยประเภทละครชาตรี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2523, หน้า 286) ทั้งยังแพร่หลายจนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการจัดพิมพ์เป็นหนังสือนิทานที่เรียกกันว่า วรรณกรรมวัดเกาะ มีการจัดพิมพ์มากถึง 40 เล่ม โม่งป่าเป็นเรื่องราวของพระอภัยมณี ผู้ที่แปลงกายเป็นโม่งป่ารูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์เพื่อออกติดตามหาหญิงสาวที่คู่ควร โดยผ่านอุปสรรคนานาประการจนกระทั่งได้คู่ครองที่เหมาะสม เรื่องนี้มีการดำเนินเรื่องที่เต็มไปด้วยสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งตัวละคร วัตถุ สิ่งของ และพฤติกรรมที่แปลกประหลาดพิสดาร มักเรียกกันว่า “อนุภาค” ที่หลากหลายสอดแทรกอยู่ตลอดทั้งเรื่อง จึงทำให้เกิดความน่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์อนุภาคต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่ทำให้บทละครเรื่องนี้มี ความน่าสนใจ เพื่อการนำไปใช้ในการต่อยอดทางด้าน การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ปัจจุบัน โม่งป่าเป็นวรรณกรรมที่ยาวขนานใหม่ไม่เป็นที่รู้จัก เนื่องด้วยบริบทแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ วรรณกรรมไทยบางเรื่องเริ่มสูญหายไปตามกาลเวลา ในการนี้จึงสนใจศึกษาประเด็นในเรื่องของอนุภาคที่ปรากฏใน บทละครเรื่องโม่งป่า เพราะเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติที่เด็กและเยาวชนน่าจะให้ความสนใจมากกว่าประเด็นอื่น อีกทั้งยังทำการวิเคราะห์เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการต่อยอดสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ซึ่งเกิดประโยชน์ทั้งทางวิชาการ ศิลปินและบุคคลที่สนใจในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอนุภาคที่ปรากฏในบทละครนอกเรื่อง โม่งป่า
2. เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยที่มาจากอนุภาคในบทละครเรื่อง โม่งป่า

ขอบเขตการวิจัย

บทละคร เรื่อง โมงป่า ที่นำมาศึกษาเป็นฉบับวรรณกรรมวัดเกาะ จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์พาณิชย์คุณผล เป็นฉบับที่มีเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบสมบูรณ์ ผนวกกับการศึกษาจากบทละครฉบับพระสมุทวชิรญาณ

เนื้อเรื่อง

จากการศึกษาบทละคร เรื่อง โมงป่า พบว่า เป็นบทละครเก่า ค้นพบหลักฐานจารึกในสมุดไทยที่หลงเหลืออยู่ในหอพระสมุทวชิรญาณ ซึ่งเป็นบทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา มีปรากฏ 14 เรื่อง ได้แก่ การเกิด คาวี ไชยทัต พิกุลทอง พิมพ์สวรรค์ พิมพ์สุริวงศ์ มโนห์รา โมงป่า มณีพิชัย สังข์ทอง สังข์ศิลป์ไชย สุวรรณศิลป์ สุวรรณหงส์ โสวัตร นอกจากนี้มีบทละครนอกอีก 5 เรื่อง คือ ไกรทอง โคมบุตร ไชยเชษฐ์ พระรถเมรี และศิลป์สุริวงศ์ สันนิษฐานว่าเป็นสำนวนสมัยกรุงศรีอยุธยาเช่นกัน อีกทั้งมีปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะ พิมพ์ขึ้นโดยโรงพิมพ์วัดเกาะหรือโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ ซึ่งเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และนิทานพื้นบ้านแพร่หลายในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้โมงป่ายังถูกนำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์เรื่อง โมงป่า ออกอากาศในปี พ.ศ.2535 - 2536 รวม 33 ตอน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2563)

โมงป่า เป็นเรื่องราวของพระอภัยมณี พระโอรสของท้าวภักทวงศ์กับนางมัจฉา กษัตริย์ต้องการให้พระอภัยมณีมีคู่ครองจึงป่าวประกาศให้ร้อยเอ็ดกษัตริย์นำพระราชธิดามาให้พระอภัยมณีเลือก แต่พระอภัยมณีไม่พอพระทัยผู้ใด โหรทำนายว่าคู่ครองของพระอภัยมณีเป็นคนต่างเมืองและเป็นคนที่ตายไปแล้ว นางมัจฉาจึงให้พระอภัยมณีแปลงกายเป็นโมงป่ารูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์และไม่ทำตนขี้ตายเป็นไปด้วย เพื่อตามหาหญิงที่คู่ควรโดยยังไม่ให้รวมประเวณีจนกว่าจะพามาให้นางมัจฉาดูตัวเสียก่อน หลังจากนั้นโมงป่าก็ออกเดินทางจนบังเอิญไปพบกับศพหญิงสาวที่ชายหาดจึงใช้ไม้เท้าชุบชีวิต และได้ถามจนทราบว่านางชื่อนิลลิต เป็นพระธิดาของท้าวพันทูลราชกับนางอัมพรครองเมืองบรรพต นางนิลลิตเคราะห์ร้ายขณะสร่งน้ำในสระได้มีนกอินทรีที่กินมนุษย์เป็นอาหารบินโฉบลงมาคาบนางนิลลิตบินไปถึงกลางสมุทร นางตื่นหล่นลงในมหาสมุทร 7 วัน 7 คืน และกลิ้งเกลือกมาตายที่ชายหาด ต่อมานางนิลลิตจึงยอมเป็นทาสรับใช้โมงป่าในฐานะภรรยา โมงป่าใช้วิธีลอบใจนางนิลลิตสารพัดแต่นางก็ยังปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีต่อโมงป่า จนวันหนึ่งโมงป่าถูกท้าวพันทูลราชจับตัวไป นางนิลลิตจึงติดตามไปช่วย ท้าวพันทูลราชเกิดหลงรักนางนิลลิตจึงใช้อุบายสังหารโมงป่าหลายวิธีทั้งใช้อาวุธ เฝ้าไฟแต่ก็ไม่สำเร็จ โมงป่าจึงใช้อุบายหลอกท้าวพันทูลราชว่าจะฆาตน์ให้ตายต้องผลัดตกเหว โดยท้าวพันทูลราชต้องเป็นผู้ผลัก โดยขณะผลักโมงป่าได้ฉวยมือท้าวพันทูลราชตกเหวลงไปด้วย ท้าวพันทูลราชเกรงกลัวมากจึงร้องขอให้โมงป่าช่วยชีวิตและยอมเป็นทาสรับใช้ โมงป่าจึงช่วยเหลือท้าวพันทูลราชขึ้นมาจากเหวและจัดพิธีอภิเษกสมรสให้โมงป่าและนิลลิต จากนั้นโมงป่าได้กลายเป็นพระอภัยมณีพานางนิลลิตกลับเมืองในขณะเดินทางกลางป่า นางทริภุญชกษามาทพบเห็นพระอภัยมณีเกิดหลงรักนางยักษ์จึงใช้เวทมนตร์คาถาพาให้พระอภัยมณีหลงใหลและนำไปอยู่อาศัยอยู่ที่คูหานางนิลลิตให้ยักษ์วิรุณเวกวิรุณวิก สองยักษ์ผู้รับใช้พระอภัยมณีไปตามจับนางทริภุญชกษามาทจึงได้ทราบว่าการคลายมนตร์สะกดของนางต้องใช้น้ำทิพย์จากสระศักดิ์สิทธิ์ นางนิลลิตจึงอุ้มพระอภัยมณีไปลงสระที่สระน้ำทิพย์ แล้วพระอภัยมณีก็พบกับท้าวพาลราชผู้รักษาสระได้ชัยชนะ กล่าวถึงพระฤๅษีโคดมมีธิดาที่ได้มาจากดอกบัวชื่อ “นางประทุมเกสร” เมื่อพระฤๅษีสันอายุจึงเนรมิตบัวใหญ่ให้นางอยู่และคู่ครองของนางเท่านั้นจึงจะเห็นบัวนี้ พระอภัยมณีเหาะอุ้มนางนิลลิตฝ่ามามาถึงอาศรมพบนางประทุมเกสรที่สระจึงพานางกลับมาด้วย พระอภัยมณีต้องการลอบใจว่านางประทุมเกสรริษยานางนิลลิตหรือไม่เนื่องจากนางนิลลิตไม่มีฤทธิ์แต่นางประทุมเกสรมีฤทธิ์ที่เล่าเรียนมาจากพระฤๅษีมากมาย จึงแปลงกายเป็นหงส์ทองไปบอกกับทั้งสองนางว่า พระอภัยมณีถูกยักษ์จับตัวไป ให้ติดตามไปทางที่หงส์ทองบอกนางประทุมวิทาได้ทั้งนางนิลลิตไว้ นางจึงอุ้มนางเหาะตามไปตามทาง พระอภัยมณีแปลงกายเป็นยักษ์มาขวาง นางประทุมเกสรได้ใช้

ฤทธิ์เดชของตนรบกับยักษ์ พระอภัยมณีเห็นดังนั้นจึงแกล้งแพ้อแล้วหนีไป ขณะเดินทางนั้นนางหิรัญยักษากำลังตั้งครุฑออกติดตามหาพระอภัยมณีตามพบเข้าและขอติดตามมาด้วย พระอภัยมณีจึงพานางทั้งสามเข้าเมืองไปพบมารดา นางมัจฉามารดาของพระอภัยมณี ต้องการทดสอบว่านางทั้งสามตระกูลสูงหรือไม่ จึงใช้อุบายสร้างพลับพลาจำลองรูปนางมัจฉายู่ด้านใน นางนิลวดีและนางประทุมเกสรไม่ได้ไหว้รูป แต่นางหิรัญยักษาไหว้รูป จึงทำให้นางมัจฉาทราบว่ นางหิรัญยักษาชาติตระกูลต่ำ ไม่เพียงเท่านั้นพระอภัยมณีแปลงกายเป็นยักษ์บุกเข้ามาโจมตีเมือง นางประทุมเกสรจึงแปลงกายเป็นยักษ์ออกไปสู้รบด้วยจนชนะ ทำให้ประชาชนรักใคร่และนิยมชมชอบเป็นอย่างมาก หลังจากนั้นพระอภัยมณีก็แปลงกายเป็นโม่ป่าเข้ามาลอบใจนางนิลวดีและนางประทุมเกสร แต่ด้วยฤทธิ์ของนางประทุมเกสรทำให้ทราบว่าโม่ป่าคือสามี จึงได้เข้าไปปรนนิบัติรับใช้ นางหิรัญยักษาเข้ามาเห็นจึงนำความเรื่องนางประทุมเกสรอยู่กับชายแปลกหน้าไปฟ้องท้าวภักทวงศ์กับนางมัจฉานางมัจฉาจึงเรียกทั้งหมดมาตัดสินความโดยให้นางนิลวดีเป็นผู้ตัดสิน เมื่อนางนิลวดีเห็นโม่ป่าจึงจำได้ว่าเป็นพระอภัยมณีจึงเข้าไปปรนนิบัติและบอกความจริงว่าโม่ป่าคือ พระอภัยมณีแปลงกายมา จบเหตุการณ์ดังกล่าวท้าวภักทวงศ์กับนางมัจฉาจึงจัดพิธีให้กับนางนิลวดีและนางประทุมเกสร และจำต้องรับนางหิรัญยักษาเข้ามาอยู่ด้วยเนื่องจากตั้งครุฑบุตรของพระอภัยมณี

จากการศึกษาอนุภาค (motifs) ที่โดดเด่นและน่าสนใจ ในบทละครนอก เรื่อง โม่ป่า มีหลากหลายประเภททั้งอนุภาคทางด้านตัวละคร เหตุการณ์ วัตถุสิ่งของ และพฤติกรรมต่าง ๆ ได้แก่

1. **อนุภาคการแปลงกายของตัวละคร** นับว่าเป็นอนุภาคที่นิยมนำมาประกอบในละครจักร ๆ วงศ์ ๆ และบทละครนอกเป็นอย่างมาก ในเรื่องโม่ป่าพบการแปลงกายหลากหลายครั้ง ส่วนใหญ่มักเป็นการแปลงกายของตัวละครเอก เช่น พระอภัยมณีแปลงเป็นโม่ป่า รูปร่างสูงใหญ่ ผมยว หยิก รุ่งรัง ตาเหลือก จมูกยาว ผิวดำ โดยภาพรวมแล้วเป็นคนป่าที่อปลักษณ์บ้างอ เพื่อออกเสาะหาหญิงที่มีจิตใจดี ไม่ได้รักในรูปร่างภายนอกที่อปลักษณ์ มาอภิเษกเป็นพระมเหสี พระอภัยมณีแปลงเป็นหงส์ทอง เพื่อลอบใจนางประทุมเกสรว่าอิจฉานางนิลวดีหรือไม่ จึงได้แปลงเป็นหงส์ทอง เข้ามาบอกนางทั้งสองคนว่าพระอภัยมณีถูกยักษ์จับตัวไป ด้วยเหตุที่นางนิลวดีไม่มีฤทธิ์ใด ๆ นางประทุมเกสรจึงอุ้มนางนิลวดีเหาะไปตามหาพระอภัยมณีตามที่หงส์ทองบอก โดยไม่ได้ทิ้งนางไว้แต่เพียงผู้เดียว พระอภัยมณีแปลงเป็นยักษ์ เพื่อลอบใจภรรยาทั้ง 3 คน ได้แก่ นางนิลวดี นางหิรัญยักษาและนางประทุมเกสร โดยขณะที่ทั้งสามเดินทางเข้าเมืองพระอภัยมณีแปลงเป็นยักษ์เข้ามาโจมตี นางทั้งสามไม่ได้ทั้งกันพร้อมกับดูแลกันเป็นอย่างดีขณะสามีไม่อยู่ อนุภาคเรื่องการแปลงกายมีปรากฏอยู่ในบทละครนอกเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น เรื่อง สังข์ทอง พระสังข์ได้แปลงกายเป็นเงาะป่ารูปร่างหน้าอปลักษณ์ แต่ต่างกับโม่ป่าที่จุดประสงค์ของการแปลงกาย

2. **อนุภาคอาวุธและสิ่งของวิเศษ** เป็นอนุภาคด้านวัตถุสิ่งของที่ถือได้ว่ามีปรากฏในบทละครนอกเรื่องอื่น ๆ เกือบจะทุกเรื่อง เพราะนิยมแต่งให้ตัวละครเอกเป็นคนที่มีฤทธิ์ มีฝีมือในการต่อสู้ และการที่จะมีความเก่งกาจนั้นได้ก็ต้องมีตัวช่วยพิเศษ อนุภาคอาวุธและสิ่งของวิเศษในเรื่องโม่ป่า คือ ไม้เท้าวิเศษอาวุธประจำกายของพระอภัยมณีพระเอกของเรื่อง ซึ่งมีฤทธิ์ต้นชี้ตายปลายชี้เป็นและฤทธิ์ของไม้เท้าวิเศษสามารถทำให้เหาะเหินเดินอากาศได้ ซึ่งอนุภาคนี้คล้ายกับบทละครนอกเรื่อง การะเกดและโคบุตร คือ ตัวละครพระมีไม้เท้าวิเศษต้นชี้ตายปลายชี้เป็นเป็นอาวุธประจำกาย

3. **อนุภาคเทวดาผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ** เป็นอนุภาคประเภทตัวละครผู้ช่วยคนสำคัญของตัวละครเอกปรากฏในเรื่องโม่ป่า คือ เทวดาเมื่อเห็นนกอินทรียาคับนางนิลวดีอยู่บนท้องฟ้าจึงช่วยเหลือโดยการร้ายมนต์คาถาให้นกอินทรียั้งวงนอนจนผลอปล่อยนางนิลวดีตกลงมาในมหาสมุทร

4. **อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม** เป็นอนุภาคสำคัญของตัวละครเอก ปรากฏในเรื่องโม่ป่าหลายเหตุการณ์ อาทิ คำทำนายของโหราจารย์ในเรื่องเรื่องมักเป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นจริงเสมอและเป็นบ่อเกิดของเรื่องราวต่าง ๆ ในบทละครโม่ป่า มีการกล่าวถึงคำทำนายว่าพระอภัยมณีจะมีคู่ครองต่างเมืองและเป็นคนที่ตาย

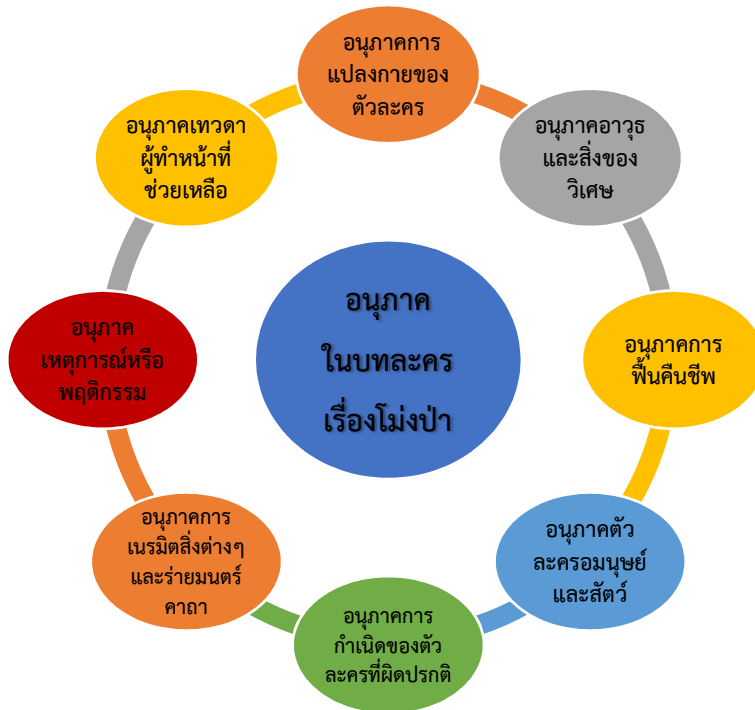
ไปแล้ว พระอภัยมณีเชื่อในคำทำนายและแปลงกายเป็นโม่งป่าออกติดตามหาคู่ครองของตน เหตุการณ์ที่นางนิลวดี ถูกนกอินทรียักษ์ลักพาไป เมื่อตกลงมาในมหาสมุทรต้องดิ้นรนว่ายน้ำอยู่ 7 วัน 7 คืน ถึงจะกลับเสือกกลับมาสิ้นชีวิต ที่ชายหาด เหตุการณ์ที่นางนิลวดีตายไปแล้วแต่ฟื้นคืนชีวิตด้วยอำนาจไม้เท้าของพระอภัยมณีหรือโม่งป่าและนาง กลายเป็นทาสรับใช้โม่งป่าในฐานะภรรยา แท้จริงแล้วทั้งสองคือคู่ครองกันมาแต่ชาติปางก่อน เหตุการณ์เมื่อ ท้าวพันธุราศต้องการได้นางนิลวดีมาเป็นมเหสีจึงใช้วิธีสังหารโม่งป่าหลายวิธีก็ไม่สำเร็จ ทั้งเผาไฟ ผลักตกเหว ขณะที่ กำลังผลึกโม่งป่าตกเหว โม่งป่าได้ฉวยมือท้าวพันธุราศตกเหวลงมาด้วย นางนิลวดีก็กระโดดตามลงไป โม่งป่าจึงหะ รับท้าวพันธุราศไปไว้กันเหว และอุ้มนางนิลวดีไปซ่อนไว้ ท้าวพันธุราศกลัวมากจึงอ้อนวอนขอชีวิตและสาบานจะเป็น ทาส โม่งป่าจึงช่วยท้าวพันธุราศขึ้นไปจากเหว อนุภาคเรื่องของการสังหารอย่างไรก็ไม่ตายคล้ายกับบทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ในตอนที่หลวงเอาพระสังข์ซึ่งในขณะนั้นกำลังเด็กไปสังหารด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่สังหารอย่างไรก็ไม่ สำเร็จจนต้องนำไปถ่วงน้ำ นอกจากนี้การใช้อุบายผลักตกเหวคล้ายกับเรื่องสังข์ศิลป์ไชย

5. อนุภาคการเนรมิตและร้ายมนตร์คาถา เป็นอนุภาคที่ปรากฏมากในละครนอก เรื่อง โม่งป่า เนื่องจากตัวละครเอกมีความสามารถในการเนรมิตและร้ายมนตร์คาถาต่าง ๆ ตัวอย่างเนื้อเรื่องที่ปรากฏอนุภาคนี้ เช่น โม่งป่าไปพบศพนางนิลวดีที่ชายหาดจึงชุบชีวิตขึ้นมาได้ถามเรื่องราว พร้อมทั้ง เนรมิตเสื้อผ้าขาด ๆ ให้นางนิลวดี สวมใส่ โม่งป่าแก้มองใจนางนิลวดีโดยร้ายคาถาให้อาหารที่นางเตรียมไว้มีน้อยไม่พอทำให้โม่งป่าโมโห หุบัติ คุด่า กระจกผมนางอย่างรุนแรงจนนางกลิ้งเกลือกลงกับพื้น แต่ใจจริงแล้วโม่งป่าแสนสงสารนางสุดใจ โม่งป่าแก้มองใจ นางนิลวดีโดยอนอบนอหวางประตุเพื่อไม่ให้นางเข้าห้อง พร้อมทั้งร้ายคาถาให้เกิดฝนตกฟ้าร้องให้นางตากฝนอยู่ด้านนอก สองตายายจึงมาบอกให้นางไปอยู่ด้วยแต่นางก็ไม่ไปด้วยเหตุผลว่าต้องดูแลสามี ตายายจึงบอกให้เดินข้ามโมงที่นอน หวางประตุแต่นางก็ไม่ข้ามเนื่องจากนางเป็นภรรยา

6. อนุภาคการฟื้นคืนชีพ อนุภาคเกี่ยวกับการฟื้นชีพของตัวละครเอก นับเป็นอนุภาคสำคัญอีก อนุภาคหนึ่งในเรื่องเพราะถือว่าเป็นจุดพลิกผันที่ทำให้เนื้อเรื่องสามารถดำเนินไปได้ แทนที่เรื่องจะต้องจบลงแบบ โศกนาฏกรรม ดังที่ปรากฏในเรื่องโม่งป่า เช่น โม่งป่าได้เดินทางผ่านมาพบศพนางนิลวดีที่ชายหาด จึงชุบชีวิตขึ้นมา ได้ถาม นางนิลวดีได้เล่าความให้ฟังและยอมเป็นทาสติดตามไปรับใช้ทุกหนทุกแห่งโดยให้นางแสดงตัวเป็นภรรยา โม่งป่าขณะเดินทางพบสองยักษ์วิรุณยวิก วิรุณยเวกจึงได้ต่อสู้กัน ยักษ์ทั้งสองตนตาย โม่งป่าได้ใช้ไม้เท้าชุบชีวิตขึ้นมา ยักษ์ทั้งสองตนจึงยอมเป็นทาสรับใช้ อนุภาคเรื่องการชุบชีวิตคนตายให้ฟื้นคืนชีพนี้มีปรากฏอยู่ในบทละครนอก สมัยอยุธยาเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น เรื่อง การะเกด พระการะเกดได้ชุบชีวิตร้อยเอ็ดกษัตริย์ให้ฟื้นชีพเพื่อไม่ให้เป็นบาป ติดตัวไป

7. อนุภาคตัวละครอมมนุษย์ เป็นอนุภาคประเภทตัวละครพิเศษ ซึ่งมีปรากฏในบทละครนอก เรื่อง โม่งป่า ประกอบด้วยสัตว์ คือ นกอินทรียักษ์กินเนื้อมนุษย์เป็นอาหาร วันหนึ่งขณะนางนิลวดีสงน้ำในสระ นกอินทรีผ่านมาเห็นจึงได้โฉบคาบนางนิลวดี (นางเอก) บินหนีไป นอกจากนี้ยังปรากฏตัวละครยักษ์วิรุณยวิก วิรุณยเวก เป็นสองยักษ์ที่เคยสู้รบกับพระอภัยมณีแล้วตาย พระอภัยมณีได้ ชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง ยักษ์ทั้งสองจึง ยอมเป็นทาสรับใช้ ยักษ์ที่สำคัญอีกตนหนึ่งในเรื่องคือ นางหิรัญยักษา ซึ่งเป็นภรรยาคนที่ 2 ของพระอภัยมณี นางหิรัญยักษาได้ใช้มนต์คาถาสกดให้พระอภัยมณีหลงไหลและไปอาศัยอยู่ด้วยที่คูหา จนภายหลังตั้งครมภ์และให้ กำเนิดบุตรชาย อนุภาคเรื่องตัวละครอมมนุษย์ ปรากฏในบทละครนอกในสมัยอยุธยาเกือบทุกเรื่อง โดยเฉพาะยักษ์ และสัตว์ประหลาดต่าง ๆ ที่มีอิทธิฤทธิ์มากมาย มักนำมาประกอบเนื้อเรื่องให้เกิดความสนุกสนาน ตื่นตาตื่นใจ และ เป็นตัวละครที่สร้างปมปัญหาในเรื่อง เช่น เรื่องควีนี ก็มีนกอินทรีที่กินเนื้อมนุษย์เป็นอาหารจนนางจันทร์สุดาต้อง เข้าไปซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ นอกจากนั้นยักษ์ปรากฏในบทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งเรื่องการะเกด ไชยทัต พิкул ทอง พิมสวรรค์ สังข์ทอง สังข์ศิลป์ไชย สุวรรณหงส์ ไสวตริ โคบุตร ไชยเชษฐ์ และพระรถเมรี

8. **อนุภาคการกำเนิดของตัวละครที่ผิดธรรมชาติ** เป็นอนุภาคประเภทเหตุการณ์สำคัญ จากเรื่องโหม่ง ปากกล่าวถึงความพิเศษของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในลักษณะเดียวกัน นั่นก็คือลักษณะการกำเนิดและลักษณะพิเศษของร่างกาย ลักษณะการกำเนิดที่พิเศษในที่นี้ คือ การถือกำเนิดมาจากดอกบัว เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์จะต้องปฏิสนธิและถือกำเนิดมาจากครรภ์ของมารดา แต่ทว่านางประทุมเกสร (ภรรยาคนที่ 3 ของพระอภัยมณี) เป็นธิดาของพระฤๅษีโคดม นางกำเนิดมาจากดอกบัวและอาศัยในดอกบัวจนกว่าจะมีเนื้อคู่มาพบ อีกทั้งนางมีอิทธิฤทธิ์มากมายเพราะได้เรียนรู้วิชามาจากพระฤๅษี อนุภาคเรื่องการกำเนิดจากดอกบัวปรากฏอยู่ในบทละครนอกสมัยอยุธยาเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น เรื่อง โสวัตร์ นางประทุมวดีซึ่งเกิดมาจากดอกบัวพระฤๅษีโคดมได้เก็บมาเลี้ยงเป็นธิดา

แผนภาพที่ 1 แผนภาพแสดงอนุภาคที่ปรากฏในบทละครเรื่อง โหม่งป่า
ที่มา : ศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด, 15 มิถุนายน 2563.

จากอนุภาคเด่นภายในบทละครนอก เรื่อง โหม่งป่า ที่นำมาศึกษานั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าหลาย ๆ อนุภาคที่ปรากฏในเรื่องมีความเหมือนคล้ายกับอนุภาคในบทละครของไทยในหลายเรื่องทั้งเรื่องอนุภาคการแปลงกายของตัวละคร อนุภาคอาวุธและสิ่งของวิเศษ อนุภาคเทวดาผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ อนุภาคเหตุการณ์หรือพฤติกรรม อนุภาคการเนรมิตสิ่งต่าง ๆ และร้ายมนตร์คาถา อนุภาคการฟื้นคืนชีพ อนุภาคตัวละครมนุษย์และสัตว์ อนุภาคการกำเนิดของตัวละครที่ผิดปกติ เป็นต้น โดยบทละครจักร ๆ วงศ์ ๆ มักมีโครงเรื่องซ้ำ ๆ กัน คือ เป็นเรื่องรัก การรบ และการผจญภัย ตัวเอกฝ่ายชายมักจะเป็นโอรสหนุ่มรูปงาม มีบุญญาธิการ มีอิทธิฤทธิ์และมีอาวุธประจำกาย ในการต่อสู้พระเอกจะมีโอกาสแสดงความสามารถกล้าหาญและได้รับชัยชนะอย่างงดงาม การต่อสู้มักใช้อำนาจเวทมนตร์คาถาและสิ่งเหนือธรรมชาติมาประกอบ พระเอกและนางเอกมักเป็นเนื้อคู่กันมาแต่ชาติปางก่อน มาพบกันด้วยเหตุการณ์

สำคัญต่าง ๆ นางเอกต้องเป็นผู้มีรูปโฉมงดงามและมีคุณความดีพร้อม ในที่สุดเรื่องจบลงอย่างมีความสุขด้วยการอภิเษกสมรสของพระเอกและนางเอก

ฉะนั้น อนุภาคเหล่านี้ถือว่าเป็นความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นได้เพราะจินตนาการอันไร้ขอบเขตของมนุษย์หรือความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ ซึ่งเป็นบทละครที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านอนุภาคและบทละครที่มีทั้งบทรัก บทโศกเศร้าเสียใจ บทตลกขบขัน บทการเสียดสีล้อเลียน และบทตดพ้อ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำไปต่อยอดในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ชุดใหม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรื้อฟื้นและสืบสานวรรณคดีไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เนื่องด้วยปัจจุบันวรรณคดีไทยเรื่องโหม่งปานั้นปรากฏน้อยมากในสังคมไทย แม้แต่ละครไทยประเภทต่าง ๆ ที่มีการจัดการแสดงปัจจุบันไม่นิยมแสดงเรื่องโหม่งปาน่า ส่วนใหญ่มักจะนิยมเป็นละครนอกเรื่องราวที่ใกล้เคียงกันกับคือวรรณคดีไทยเรื่องสังข์ทอง ที่มีการแปลงกายด้วยการสวมของวิเศษเพื่อให้ตนเองมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์เพื่ออำพรางกาย ซึ่งประเด็นในเรื่องอนุภาคสามารถนำไปใช้ในการต่อยอดสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์

วิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยจากอนุภาคในบทละครเรื่อง โหม่งปาน่า

แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยทุกประเภท สิ่งสำคัญคือ เริ่มต้นจากการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เปิดรับสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้หรือสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างงาน ประเด็นที่ปรากฏในเรื่องโหม่งปาน่าเกี่ยวกับอนุภาคที่เกิดจากจินตนาการเป็นพื้นฐานสำคัญ ส่วนการต่อยอดงานศิลปะในครั้งนี้คือ การประยุกต์ใช้วรรณศิลป์นำมาสร้างสรรค์ศิลปะทางด้านนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นศิลปะการเคลื่อนไหวร่างกายและการแสดง เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเรื่องราวของวรรณศิลป์ การคิดออกแบบสร้างสรรค์ในขั้นตอนแรกผู้สร้างสรรค์สามารถแบ่งวิธีคิดงานให้ทิศทางการสร้างงานที่ชัดเจน โดยสามารถอาศัยแนวคิดในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดการออกแบบสร้างงานในรูปแบบดั้งเดิม เป็นการสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์การแสดงขึ้นโดยยึดแบบแผนหรือพื้นฐานความคิดแบบเป็นหลัก แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากบทละครเรื่องโหม่งปาน่า อาจมีการสร้างทั้งในรูปแบบของระบำ รำ ฟ้อน ละคร โขน และหุ่น ที่อาศัยขนบธรรมเนียมจารีตของการแสดงแต่ละประเภทตามแบบแผน ใช้โครงสร้างนาฏศิลป์แบบดั้งเดิมทั้งลีลากระบวนการทำรำตามนาฏยศัพท์และภาษาท่าที่ใช้ในการแสดงดำเนินเรื่องโดยใช้บทละครดั้งเดิมโดยอาจมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม อาศัยโครงเรื่อง ตัวละคร และสถานการณ์แบบเดิม แต่อาจเป็นการสร้างในลักษณะของการตัดต่อการแสดงเป็นชุดเป็นตอน การแต่งกายที่ใช้รูปแบบประเพณีนิยม การแต่งกายยืนเครื่อง หรืออาจมีการแต่งกายตามเชื้อชาติที่บ่งบอกถึงฐานันดรศักดิ์ที่ปรากฏในเรื่อง การใช้ดนตรีและทำนองเพลงที่มีอยู่ในการสร้างสรรค

จุดเด่นของการสร้างสรรค์งานในรูปแบบดั้งเดิมคือ เป็นผลงานสร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ ชำรงไว้ซึ่งความงดงาม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ภูมิปัญญาพื้นบ้านท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมจารีตที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณและเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นของศิลปะไทยไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ตามรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยแต่ละประเภท ในขณะที่เดียวกันจุดที่พึงระวังของการสร้างงานในรูปแบบนี้คือ การสร้างสรรค์มักจะต้องตั้งอยู่ในกรอบความคิดแบบดั้งเดิม ปรับโครงสร้างหรือขนบธรรมเนียมแบบเดิมได้ยาก ทั้งนี้ศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์งานควรตระหนักถึงสิ่งที่พึงอนุรักษ์ไว้เพื่อคงอัตลักษณ์สำคัญและลดข้อขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นภายหลังการสร้างสรรคงาน ดังเช่น หากต้องการสร้างสรรค์การแสดงที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนเผ่าต่าง ๆ ควรศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับชาติพันธุ์นั้นให้ลึกซึ้งว่า มีกฎธรรมเนียมประเพณีและข้อห้ามใดบ้าง อาทิ การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่จังหวัดเลยจะสวมเสื้อคอจีนแขนกระบอกสีดำ กระดุมผ่าหน้าสวมใส่ผ้าถุงลายแดงไหมหรือลายนางหาญซึ่งเป็นลายเอกลักษณ์และเกี่ยวข้องกับตำนานความเชื่อโบราณของชุมชน

การใช้เครื่องดนตรีจากไม้ใหม่ที่เรียกว่า บั้งบู สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ควรเก็บรักษาไว้เป็นองค์ความรู้พื้นฐาน และออกแบบสร้างสรรค์ในส่วนประกอบอื่น ๆ ให้มีความน่าสนใจและแปลกใหม่ได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชน

2. แนวคิดการออกแบบสร้างงานในรูปแบบประยุกต์หรือร่วมสมัย เป็นงานสร้างสรรค์หรือการประดิษฐ์ การแสดงที่เกิดจากดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดผลงานใหม่โดยยังมีเค้าโครงเดิมสอดแทรกอยู่ในผลงาน รวมถึงเป็นการแสดงที่ผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์หลายสกุลเข้าด้วยกัน แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากบทละครเรื่องโหม่งป่า อาจมีการผสมผสานระหว่างลีลาท่าทางนาฏศิลป์ไทยกับนาฏศิลป์ชาติอื่น ๆ เข้าไว้ด้วยกัน หรืออาจเป็นการผสมผสานแนวคิดการแสดงในยุคก่อนและยุคปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงง่าย อาจเป็นการปรับเปลี่ยนบริบทต่าง ๆ ในเนื้อเรื่องให้มีความทันสมัย แต่ยังคงเค้าโครงเดิมไว้ ดังเช่น นราพงษ์ จรัสศรี ศิลปินผู้บุกเบิกนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในยุคแรกของประเทศไทยได้มีการสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในรูปแบบใหม่เพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ในสังคมไทยปัจจุบัน รวมถึงช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าใจรากเหง้าและแก่นของนาฏศิลป์ไทย (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2562) ทั้งนี้การสร้างงานให้เกิดความร่วมสมัยอาจพิจารณาแยกตามองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ การออกแบบบทละครอาจเป็นบทที่เรียบเรียงหรือตัดตอนมาจากบทเดิมให้มีความกระชับ หยิบยกเฉพาะประเด็นที่น่าสนใจ การออกแบบลีลานาฏศิลป์ใหม่โดยใช้พื้นฐานนาฏศิลป์ไทยแบบดั้งเดิมมาผสมผสานลีลานาฏศิลป์ชาติอื่น ๆ การออกแบบเครื่องแต่งกายที่ผสมผสานหลากหลายวัฒนธรรมโดยยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยแฝงอยู่บนเครื่องแต่งกาย การออกแบบเครื่องดนตรีที่นำมาใช้ประกอบการบรรเลงสามารถใช้ดนตรีที่ผสมผสานดนตรีไทยและดนตรีสมัยใหม่ในประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และการออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดงสามารถหยิบยกเครื่องมือเครื่องใช้หรือฉากที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยมาผสมผสานกับการใช้เทคนิคสมัยใหม่เข้ามาร่วมเพื่อให้เกิดอรรถรสและความยิ่งใหญ่อลังการ หรือแม้ว่าการนำมาสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ได้เป็นอย่างดี

จุดเด่นของการสร้างสรรค์งานในรูปแบบประยุกต์หรือร่วมสมัยคือ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่ผู้สร้างสรรค์สามารถผสมผสานสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว เป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับองค์ความรู้เดิมที่นำมาปรับประยุกต์ให้เกิดความทันสมัย การแสดงประเภทนี้สามารถเข้าถึงผู้คนได้มากมายหลายกลุ่มทั้งที่เป็นผู้ชมในแนวอนุรักษ์นิยมและผู้ชมสมัยใหม่ที่ต้องการเสพงานศิลปะที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ตอบสนองความต้องการของผู้ชมได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันจุดที่พึงระวังของการสร้างงานในรูปแบบนี้คือ การสร้างสรรค์ในลักษณะต้องคำนึงถึงแนวคิดและหัวใจหลักของการนำเสนอ หากมีการนำสิ่งที่นำมาใช้มีความหลากหลายมากเกินไป ผลงานการแสดงจะขาดเอกภาพ สื่อสารแนวคิดไม่ชัดเจน ฉะนั้นการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ทางความคิดเหล่านี้จะต้องศึกษาอย่างถี่ถ้วน

3. แนวคิดการออกแบบสร้างงานในรูปแบบใหม่ เป็นงานสร้างสรรค์หรือการประดิษฐ์การแสดงโดยไม่ยึดแบบแผนใด ๆ ซึ่งเป็นการคิดนอกกรอบ เพื่อให้เกิดผลงานที่แปลกใหม่ไม่ซ้ำใคร เป็นงานที่นำเสนอตัวตน ความคิด ประสบการณ์และจิตวิญญาณของผู้สร้างสรรค์ผลงานโดยแท้จริง แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากบทละครเรื่องโหม่งป่า อาจนำเพียงแนวคิด (Concept) หรือประเด็นที่สนใจนำมาเป็นพื้นฐานหรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ใหม่ เช่น การแสดงที่นำเสนอจิตวิญญาณของโหม่งป่าภายใต้หน้ากากอันอัปลักษณ์โดยใช้นาฏศิลป์ที่ออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ อาจมีการออกแบบบทที่มีการดำเนินเรื่องสลับกันไปกลับมา หรือการเล่าย้อนกลับให้เกิดความแปลกใหม่ การออกแบบเครื่องแต่งกายที่ถ่ายทอดแนวคิดได้มากกว่าเน้นความสวยงาม การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งแสง สี และเสียงมาประกอบการแสดง การแสดงที่สามารถแสดงได้ทุกพื้นที่โดยไม่ยึดติดกับการแสดงบนเวทีการแสดง เป็นต้น

จุดเด่นของการสร้างสรรค์งานในรูปแบบประยุกต์หรือร่วมสมัย ผู้สร้างงานสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด จิตวิญญาณจินตนาการ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานได้อย่างอิสระ ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับกรอบธรรมเนียมจารีต ประเพณีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นการสร้างงานที่สามารถแสดงถึงตัวตนของศิลปิน ผลงานที่สร้างสรรค์สามารถ พัฒนาได้อย่างไม่สิ้นสุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและแนวคิดหลักที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอแก่ผู้ชม งานศิลปะประเภทนี้อาจเป็นงานศิลปะที่มักเรียกกันว่า ศิลปะเพื่อศิลปะ (Art for art's sake) ซึ่งเป็นการสร้างงาน ศิลปะเพื่อตอบสนองความต้องการของศิลปินหรือผู้สร้างสรรคงานเป็นหลัก ซึ่งอาจนำเสนอในรูปแบบที่แตกต่างกัน ออกไปเพื่อสื่อถึงแนวคิด จินตนาการ และจุดประสงค์ในการนำเสนอของศิลปิน ผลงานบางชิ้นอาจไม่ได้ความนิยม ชมชอบหรือกระทบต่อความรู้สึกของผู้ชมบางกลุ่มมากนัก โดยอาจรวมถึงเป็นงานที่ไม่คาดหวังกับผลลัพธ์ของการ ตอบสนองของผู้ชมและสังคมแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันจุดที่พึงระวังของการสร้างงานในรูปแบบนี้คือ จริยธรรมใน การสร้างสรรค์ผลงาน เนื่องด้วยปัจจุบันศิลปินและผู้สร้างสรรคงานในแวดวงนาฏศิลป์มุ่งเน้นผลผลิตของงาน สร้างสรรคทางด้านนาฏศิลป์เพิ่มมากขึ้น การสร้างสรรค์ในผลงานในรูปแบบใหม่มีการตรวจสอบให้ละเอียด รอบคอบ เพื่อไม่ให้แนวคิด ประเด็น และวิธีการนำเสนออื่น ซ้ำหรือเหมือนกับผู้สร้างสรรคบุคคลอื่น เพราะจะถือได้ ว่าเป็นการคัดลอกผลงานของผู้อื่น ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจ สิ่งเหล่านี้จะเกิดผลกระทบที่ติดตาม มาภายหลังทั้งต่อตนเอง บุคคลแวดล้อม และสังคม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทละครเรื่อง โมงป่า พบว่า อนุภาคที่ปรากฏในบทละคร 8 ลักษณะ ได้แก่ อนุภาค การเปล่งกายของตัวละคร อนุภาคอาวุธและสิ่งของวิเศษ อนุภาคเทวดาผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ อนุภาคเหตุการณ์หรือ พหุเหตุการณ์ อนุภาคการเนรมิตสิ่งต่าง ๆ และร้ายมนตร์คาถา อนุภาคการฟื้นคืนชีพ อนุภาคตัวละครมนุษย์และสัตว์ อนุภาคการกำเนิดของตัวละครที่ผิดปกติ ซึ่งในแต่ละอนุภาคเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำไปต่อยอดในการ สร้างสรรคการแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบต่าง ๆ ได้ อาทิ การแสดงรำเดี่ยว รำคู่ รำหมู่ ระเบ้า ฟ้อน ละคร โขน และหุ่น เป็นต้น ในการแสดงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนกระบวนการสร้างสรรค์งานที่อาศัยแนวคิดการออกแบบ ในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดการออกแบบสร้างงานในรูปแบบดั้งเดิม แนวคิดการออกแบบสร้างงานในรูปแบบ ประยุกต์หรือร่วมสมัย และแนวคิดการออกแบบสร้างงานในรูปแบบใหม่ แนวคิดเหล่านี้เป็นกระบวนการเริ่มต้นที่จะ ทำให้ทิศทางของการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ไทยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค โดยเมื่อมีแนวความคิด ที่ชัดเจนจะเข้าสู่กระบวนการสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดง อันประกอบด้วย บทละคร ลิลาทางนาฏศิลป์ เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี อุปกรณ์ประกอบการแสดง และพื้นที่การแสดง โดยทุกองค์ประกอบจำเป็นต้อง สอดคล้องสัมพันธ์กัน อีกทั้งสามารถถ่ายทอดแนวคิดที่ผู้สร้างสรรคได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ นาฏศิลป์ไทยสิ่งทีควรคำนึงถึงคือขนบธรรมเนียมจารีตที่ติงามที่ผู้สร้างสรรคพึงระวังไม่ให้กระทบต่อความเชื่อ ความศรัทธา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งจะทำงานสร้างสรรค์เกิดคุณค่าทั้งทางด้านสุนทรียภาพและทางด้าน สังคม ในขณะเดียวกันการสร้างสรรคงานที่นำแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของไทยมาสร้างสรรค์ ผลงานใหม่ นอกจากนั้นจะทำให้เกิดผลงานนาฏศิลป์ชุดใหม่เพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี อันดีงามของชาติไทยผ่านผลงานการสร้างสรรคทางนาฏศิลป์ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2523). *วรรณกรรมประกอบการเล่นละครชาตรี*. โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย กระทรวงศึกษาธิการ.
- นราพงษ์ จรัสศรี. (2562, 25 กุมภาพันธ์). ศาสตราจารย์วิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์.
- โรงพิมพ์พาณิชย์สุภผล. (ม.ป.ป.). *โมงป่า 1-40*. กรุงเทพฯ: พาณิชสุภผล.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, (2563). *รายชื่อละครโทรทัศน์จักร ๆ วงศ์ ๆ*. สืบค้น 9 มิถุนายน 2563, จาก [https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อละครโทรทัศน์จักร ๆ วงศ์ ๆ](https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อละครโทรทัศน์จักร_ๆ_วงศ์_ๆ)
- Thompson, S. (1977). *The foktale*. Berkeley: University of Californian Press.